

Boris Koroman

SUVREMENA HRVATSKA PROZA I TRANZICIJA

L — biblioteka Zavoda za znanost o književnosti
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Recenzenti

doc. dr. sc. Suzana Coha

doc. dr. sc. Maša Kolanović

Urednica

doc. dr. sc. Danijela Lugarić Vukas

Grafička urednica

Sanja Babić

Korektorice

Marijeta Bradić

Anita Buhin

Likovna oprema

Likarija d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-169-353-0

ISBN 978-953-7320-48-5

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 000958115.

Otisnuto u siječnju 2018.

Knjiga je otisnuta uz potporu Ministarstva znanosti i
obrazovanja RH.

Boris Koroman

**SUVREMENA HRVATSKA
PROZA I TRANZICIJA**

HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA

ZAVOD ZA ZNANOST O KNJIŽEVNOSTI
FILOZOFSKOGA FAKULTETA U ZAGREBU

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Zagreb – Pula, 2018.

Mojim najbližim suputnicima tranzicije

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	11
1 UVOD.....	15
2 POLAZIŠTA.....	21
2.1 Pojam tranzicije – diskurzivne prakse o tranziciji....	21
2.1.1 Prema dijalogu, pogled <i>iznutra</i> , glasovi subjekata tranzicije i iskustva proturječja: antropologija, etnografija i kulturalni studiji.....	31
2.1.2 Mjerljivi pogled <i>izvana</i> i otpori: polilogičnost u društvenim znanostima	36
2.1.3 Kritika tranzitologije i osustavljeno marginaliziranje: kritička teorija i filozofija	39
2.2 Književnost i tranzicija	45
2.2.1 Promjena konteksta: književnost u poziciji kulturnog proizvoda.....	45
2.2.2 Periodizacija i modeli hrvatske suvremene proze i suvremenih hrvatskih romana.....	51
3 GRADA I METODOLOGIJA.....	58
3.1 Problem korpusa	58
3.2 Metodologija	63
4 PRIPOVJEDNI IMAGINARIJ TRANZICIJE	68
4.1 Pripovjedni imaginarij tranzicije.....	68
4.2 Priče o tranziciji.....	70
4.3 Pripovjedački postupci	108
4.3.1 Privilegirani pripovjedač izgubljenosti u tranziciji	109
4.3.2 Pripovjedači s prinudnog ruba	111
4.3.3 Aktivni suučesnik	115
4.3.4 Travestirani pripovjedači ili igra uloga.....	117
4.3.5 Složene naracije: metanarativni pripovjedači, promjenjive fokalizacije i pripovjedački eksperimenti.....	118

4.4	Prostori tranzicije	126
4.4.1	Pojam <i>urbanog</i>	130
4.4.2	Konceptualna superstruktura: grad i organizacija kompleksnog prostora.....	136
4.4.3	Stanovi, domaćinstva i ostali urbani mikrotoposi	141
4.4.4	Nemjesta, prostori otpora, izolirani prostori drugosti i heterotopski prostori	146
4.4.5	Prostori postsocijalizma	153
4.5	Vrijeme tranzicije	157
4.5.1	O problemu vremena u pripovijedanju	157
4.5.2	Obrada vremena u korpusu pripovjednih tekstova	160
4.5.3	Rekonstrukcija prošlosti i povijesni rez.....	170
4.5.4	Sadašnjost ili tranzicija kao <i>liminalno</i> iskustvo... ..	177
4.6	Identiteti	186
4.6.1	O teorijskim pristupima problemu identiteta	186
4.6.2	Nacionalni identiteti i identiteti drugosti	193
4.6.3	Socijalni i klasni identiteti	211
4.6.4	Generacijski identiteti	226
4.6.5	Strategije otpora	241
4.6.6	Identitetske opreke kao gradivni elementi dijegetičkoga univerzuma	248
4.6.7	Narativi o potrazi za identitetom i problem moderniteta	259
4.7	Mediji.....	266
4.7.1	Pojam medija	266
4.7.2	Masovni mediji i njihovi akteri, dinamika medijskog polja u književnosti	271
4.7.3	Proizvodnja stvarnosti, prezentacija politike i povijesna medijska promjena	281
4.7.4	Jezik kao medij: simboli i metafore tranzicije	285
4.7.5	Medijska <i>hipertrofija</i> , dominacija <i>hiperrealnoga</i> , subjekti i ideologija	293
4.7.6	Posredovanje iskustva: tranzicija kao halucinacija	302

4.8	Sinteza i zaključna razmatranja	311
4.8.1	Tranzicija i <i>polje kulture</i>	311
4.8.2	Sintetski pogled na imaginarij tranzicije	315
4.8.3	Imaginarij, građanstvo i ideologija	323
5	ZAKLJUČAK	331
6	LITERATURA	337
	Sažetak	357
	Abstract	359
	Kazalo imena	365
	Bilješka o autoru	375

PREDGOVOR

Ova je knjiga nastala preradom doktorskog rada „Politička i društvena tranzicija kao tema suvremene hrvatske proze“, koji je napisan pod mentorstvom prof. dr. sc. Deana Dude na posljediplomskom doktorskome studiju Književnosti, kulture, izvedbenih umjetnosti i filma na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i obranjen krajem studenog 2014. godine.

Naizgled je malo vremena prošlo od obrane rada i njegove prilagodbe za izdanje u obliku knjige, no upravo su posljednje godine pokazale u kojoj se mjeri sadašnjost pokazuje kao dinamično vrijeme u kojem se naziru vjerojatne buduće društvene prekretnice, i tako se otkriva dojam da istraživanja u polju humanističkih znanosti uvijek kasne pred globalnim i lokalnim povijestima.

Ovo je istraživanje nastajalo u vrijeme nakon 2008. godine, kada se u obje povijesti počela pomaljati snažna linija kritike kasnog kapitalizma uzrokovana globalnom ekonomskom krizom. I pored posve lokalizirane građe, uza svu njezinu uskost i nacionalnu specifičnost, uz, naravno, alate koji, barem kada je o temeljnim naratološkim pristupima riječ, nastoje u istraživanjima književnosti ponuditi dozu analitičke distance, i pored toga što je sadržaj analize vodio interpretacijske poteze, postoji svjesni dojam da su zaključci teksta ove knjige nastojali, posve ambiciozno, već i meni samome u istraživačkom procesu ponuditi neke od smjernica u traženju odgovora na

pitanja koja postavlja naša tranzicijska stvarnost kao periferno iskustvo većih događanja. Odgovori i nova postavljena pitanja u zaključku otvorili su povezanu mrežu odnosa moderniteta, klase i pregnantnog pojma građanstva kao okosnicu za daljnja istraživanja. Dvije godine nakon pisanja o njima odnos prema sastavnicama te mreže je dvojak, ili barem dvostrukog naboja: i dalje se one čine kao važna interpretacijska polazišta za hvatanje ukoštac s društvenom stvarnošću i s druge strane, politički i društveni događaji i u Hrvatskoj i u svijetu počeli su se odvijati u smjeru u kojem se odražavaju upravo na te sastavnice, snažno ih protresajući, dovodeći u pitanje pa i sustavno ih negirajući.

Procesi koji se pojavljuju i prepoznaju kao „val populizma“, izostanak solidarnosti u situaciji izbjegličke krize, „postčinjenično doba“, „konzervativna (kontra)revolucija“ u Europi, SAD-u i Hrvatskoj oblikovali su stvarnost u protekle dvije godine. U njima je moguće prepoznati i refleksi na pitanja klase, kako na sve načine „stiješnjene“ srednje klase, tako i odgovora jednog dijela obespravljenih koji se priklanjaju jednostavnim odgovorima na kompleksne strahove, tzv. „postčinjenično doba“ te izražena navala na dosadašnji barem prividni društveni konsenzus oko pojmova „vrijednosti“, pa i „znanja“ izrazito dovode u pitanje višestoljetne artikulacije široko shvaćenog pojma moderniteta s njegovim nasljeđem, pogotovo s modelom „napretka“. Zagovaranje modela koji više podsjećaju na predmoderne sustave, uz problematiziranje i minoriziranje složenog pojma „demokracije“, kao zajedničke vrijednosti i nasljeđa, izravno pak oslabljuju pojam „građanstva“.

I u Hrvatskoj, čijom se predodžbom tranzicije u prozi bavi ova knjiga, podudarni procesi nastupaju na

društvenoj i političkoj sceni te se posebno u našem kontekstu čini kao da i sama građa, njezin sadržaj, a posljedično i njezine analize i interpretacije, čak i njezini akteri postaju još i u većoj mjeri obrisi nekog dovršenog razdoblja. Književni imaginarij hrvatske tranzicije prikazan i interpretiran u ovome radu upravo nekim slijepim mjestima uspijeva predvidjeti neke od tih procesa, primjerice, izostankom jasno artikuliranih glasova raznih „drugih“ hrvatske tranzicije. Te uvjetne „slabosti“ književnoga imaginarija na taj način ukazuju na to koliko su one zapravo ipak i političke, ne samo poetičke, odnosno koliko je ovakav oblik analize i interpretacije vođene iz građe ipak ostvario istraživačku namjeru, premda se može činiti kao da dolazi iz dovršenog vremena. To je također još jedan od motiva za objavljivanje doktorskog rada na način da se u njega nije previše interveniralo.

Rad je nastajao onom polaganom dinamikom kojom se pristupa pisanju doktorskoga rada; uza sve „druženje“ s literaturom i uz društvo velikog broja vrijednih domaćih istraživača iz polja humanističkih znanosti, pisanje se ovdje nametnulo kao uobičajeno samotna posao. Pomoć s uputama i literaturom svakako je uvijek stizala od mentora, redovitog profesora književnosti Deana Dude, te kao i uvijek sa značajnim razgovorima o problemima te mu ovim putem želim zahvaliti i na povjerenju i istraživačkoj slobodi. Želim zahvaliti i svim kolegama iz Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma, posebice Andrei Matoševiću za uvijek izazovne rasprave, a ista zahvala upućena je i kolegi Matiji Jelači s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Prijatelju Svenu Cveku s Odsjeka za anglistiku zagrebačkog Filozofskog fakulteta za veliku pomoć

na samom početku pisanja i stalnu podršku u pisanju i istraživanju također ovim putem zahvaljujem, kao i Suzani Coha i urednici biblioteke, Danijeli Lugarić, prvim, najkompetentnijim i najsavjesnijim čitateljicama cjelovitog dovršenog rukopisa.

